

Til
Språkrådet
post@sprakradet.no

Høringsuttalelse om reviderte retningslinjer for normering av bokmål og nynorsk

Jeg viser til høring om reviderte retningslinjer for normering, som jeg ble varslet om i e-post 3. juni.

Dessverre er det i presentasjonen av høringssaken på Språkrådets nettsider flere misvisende formuleringer i tilknytning til omtalen av det språkpolitiske grunnlaget for normeringsvirksomheten, jf. understrekningene i følgende to avsnitt.¹

Det heter bl.a. at grunnlaget for normeringen ligger i «den språkpolitikken som Stortinget har vedteke», og at dette innebærer at hovedprinsippene for dagens normering er selvstendighet og stabilitet. Avslutningsvis hevdes det at hovedprinsippene for normeringen og retningen i normeringspolitikken, «som Stortinget og regjeringa har fastsett, ikkje kan endrast», og at de dermed ikke er tema for høringsinnspill.

Det er en misforståelse at Stortinget på noe tidspunkt har «vedtatt» eller «fastsatt» slike normeringsprinsipper som Språkrådet her hevder. Stortinget har heller ikke gjort noe vedtak om språkpolitikken mer allment, slik Språkrådets uttrykksmåte kan synes å implisere. Riktignok har Stortinget nylig vedtatt en språklov, men loven fastsetter ingenting om de nevnte normeringsprinsippene. Likevel hevder Språkrådet i oppslaget på nettsidene 3. juni at «grunnlaget for normeringa ligg i den språkpolitikken Stortinget har vedteke, seinast i handsaminga av språklova tidlegare i år». Også denne formuleringen er misvisende.

Riktignok ble de nevnte normeringsprinsippene omtalt i proposisjonen der språkloven ble fremmet. Om stabilitetsprinsippet het det her at det likevel skal være rom for å gjøre justeringer i rettskrivningen der faktisk språkbruk eller sterke systemhensyn tilsier det. Om bokmålsnormen het det at det kan være grunn til å se på om det trengs justeringer i lys av bruken i dag slik den fremstår i store korpus med bokmålstekst, men at det likevel ikke vil være aktuelt å gjøre gjennomgripende endringer.² I innstillingen fra stortingskomiteen er disse merknadene forbigått i stillhet.³ Disse presiseringene og avgrensningene er altså ikke føringer som Stortinget aktivt har sluttet seg til. Så lenge Stortinget ikke har uttalt seg i annen retning, vil de fra *departementets* side likevel kunne legges til grunn som en rettesnor. Formuleringene inneholder imidlertid skjønsmessige uttrykk som synes å kunne gi større handlingsrom enn de begrensninger Språkrådet har angitt i så vel gjeldende retningslinjer som i den reviderte versjonen.

Det er i denne sammenheng viktig å se hen til premissene for det nevnte stabilitetsprinsippet. Dette ble første gang omtalt i kulturmeldingen fra 2003. Her ble det imidlertid lagt til grunn at man først måtte få avklart behovet for en opprydding i det rettskrivningssystemet som hadde utviklet seg gjennom 1900-tallet.⁴ For bokmål skjedde det en viss opprydding gjennom rettskrivningsreformen av 2005. I

¹ Jf. følgende nettadresser:

<https://www.sprakradet.no/Vi-og-vart/hva-skjer/Aktuelt/2021/hoyring-om-retningslinjene-for-normering/>
<https://www.sprakradet.no/Vi-og-vart/Om-oss/hoyringar-fra-sprakradet/hoyring-om-reviderte-retningslinjer-for-normering-av-bokmal-og-nynorsk/>

² Prop. 108 L (2019–2020), kap. 4.2.1, s. 22.

³ Innst. 253 L (2020–2021).

⁴ St.meld. nr. 48 (2002–2003), kap. 12.4, s. 189–190.

språkmeldingen fra 2008 gjorde departementet den bedømmelse at denne opprydningen og forenklingen hadde vært tilstrekkelig til at det i overskuelig framtid ikke burde være behov for større endringer.⁵

Det har imidlertid vist seg at denne vurderingen var for optimistisk. I årene etterpå er det flere ganger tatt til orde for en ytterligere opprydning for å fjerne lite brukte former i bokmålsrettskrivingen og dermed komme fram til en fastere og mer oversiktlig norm i tråd med dominerende språkbruk. Språkrådet synes ikke å ha tillagt disse signalene særlig vekt og har i liten grad lagt til rette for dialog med eksterne instanser som målbærer en annen tilnærming enn den som synes å være toneangivende blant de som arbeider med normering i og i tilknytning til Språkrådet selv. Dette er ikke i godt samsvar med forutsetningen om en bred demokratisk forankring av språkpolitikken som i sin tid ble lagt til grunn for omorganiseringen av Språkrådet. Språkmeldingen fra 2008 understreket spesielt viktigheten av at normeringspolitikken fremdeles måtte bygge på et slikt bredt språkdemokratisk grunnlag.⁶

Før Språkrådet ble omorganisert fra 2004–05, var normeringsvirksomheten forankret i en rådsforsamling med bred representativ sammensetning. Etter omorganiseringen ble det i stedet etablert fire spesialiserte fagråd som etter vedtektene skulle sikre at Språkrådet har bredest mulig samfunnskontakt for arbeidet sitt, det ene av disse med ansvar for normeringsarbeidet og annen beslektet virksomhet. Vedtektene fastsetter også at fagrådene skal formidle synspunkter og impulser fra det norske språksamfunnet til styre og sekretariat, og at fagrådsmeldlemmene ikke skal oppnevnes som interesse-representanter. Fagrådene kan ta selvstendige initiativ innenfor eget fagområde. Også Språkrådet som sådan har etter vedtektene ansvar for å ta språkpolitiske initiativ. Språkrådet er dermed ikke avskåret fra å ta til orde for justeringer eller endringer i overordnede retningslinjer dersom det finner grunnlag for det. Også prinsipper og retningslinjer som er forankret i storting og regjering, *kan* endres, og det er derfor unødig innskrenkende å oppfordre høringsinstanser til å vike unna slike temaer i sine uttalelser.

Omtalen av stabilitetsprinsippet i språkmeldingen fra 2008 var ikke utformet som en instruks eller et pålegg. Den hadde dels karakter av en prognose, dels en forhåpning basert på visse forutsetninger, som imidlertid senere har vist seg ikke uten videre å holde stikk. Stortinget uttalte seg heller ikke særlig forpliktende om dette. En samlet fagkomite nøyde seg med å anføre at den hadde «merket seg» departementets ønske om at de overordnede prinsippene om selvstendig normering av nynorsk og bokmål uten tilnærming, samt stabilitet, skulle legges til grunn for den framtidige normeringspolitikken.⁷

Mange år har nå gått etter dette, og man har sett flere tegn til misnøye med Språkrådets oppfølging av normeringspolitikken, også fra politisk hold. I innstillingen til språkløpforproposisjonen tidligere i år hadde de tre rødgrønne opposisjonspartiene en merknad der de bad regjeringen «sikre at dokumentasjon og normering av norsk språk skal vere eit offentleg oppdrag ved ein norsk vitskapleg institusjon». Komiteflertallet på sin side mente at det å gi normativt ansvar til en vitenskapelig institusjon ville bryte med norsk språkpolitikk «fram til i dag», og viste til at dette var en oppgave som lå til Språkrådet, noe den mente ble stadfestet gjennom bestemmelsen i § 19 i språkløven, som ved voteringen i Stortinget ble enstemmig vedtatt. Ikke desto mindre har det største av de nåværende regjeringspartier programfestet at de vil vurdere om språknormeringen for bokmål og nynorsk skal flyttes ut av Språkrådet.⁸ Dette var også tema for et offentlig ordskifte våren 2017. Dette er signaler som Språkrådet bør ta på alvor.

⁵ St.meld. nr. 35 (2007–2008), kap. 8.4.2.5, s. 172–173.

⁶ St.meld. nr. 35 (2007–2008), kap. 8.4.2.5, s. 173.

⁷ Innst. S. nr. 184 (2008–2009), kap. 2.4.2, s. 42.

⁸ Høyres partiprogram 2021–2025, s. 77. <file:///C:/Users/Bruker/AppData/Local/Temp/Hoyres-partiprogram-2021-2025--1.pdf>

Ordsiftet våren 2017 handlet også om behovet for videre opprydning i bokmålsnormalen. Det var uheldig at Språkrådet også ved denne anledning unnlot å ta opp hansken. Det kan virke som om Språkrådet i utviklingen av normeringspolitikken har lukket seg for mye inne i seg selv. Dette kan også ha bidratt til at departementet har fått et for snevert grunnlag for sine vurderinger overfor Stortinget.

Språkrådet bør legge til rette for en bredere diskusjon om den videre utvikling av bokmålsnormalen og i større grad trekke inn også den leksikografiske og normeringspolitiske kompetansen som finnes i Det Norske Akademi for Språk og Litteratur. Men også argumentasjonen og retorikken herfra må i høy grad underkastes en kritisk vurdering. Blant annet gjelder dette metoden med å konstruere setninger som gjør det mulig å utnytte multiplikatoreffekten til å forsterke inntrykket av en angivelig tøylesløs valgfrihet innenfor dagens bokmålsnormal.

Ikke desto mindre bør det etter min vurdering være et uttrykt mål å redusere dagens relativt vide valgfrihet. Uten at jeg har gått dette nøye etter i sømmene, ser jeg ikke bort fra at det bør være mulig å gå en god del lenger enn det som har vært antydnet fra Språkrådets side til nå. Ett område bør imidlertid uttrykkelig unntas fra målet om redusert valgfrihet, nemlig normeringen av engelske importord som har vunnet innpass i alminnelig språkbruk. Her er det etter min vurdering ønskelig å få fortgang i arbeidet med innføringen av norvagserte skrivemåter, og valgfrihet vil da være nødvendig inntil de norvagserte skrivemåtene eventuelt slår rot.

Med vennlig hilsen

Ingvar Engen (sign.)

Kopi: Kulturdepartementet
Det Norske Akademi for Språk og Litteratur